

ELS REPTES INSTITUCIONALS

La inequívoca vocació europeista de Catalunya

Mireia Borrell Porta

Concentració en favor de l'acollida de refugiats a Barcelona

El procés de construcció europea s'enfronta avui a un conjunt de reptes que comprometen seriosament el seu futur. El Brexit, l'ascens dels populismes, la paràlisi dels governs europeus davant la crisi migratòria, les seqüeles no resoltes de la crisi econòmica i la posada en dubte del model de democràcia liberal en són notables exemples. Les darreres eleccions al Parlament Europeu han mostrat com, davant d'aquests múltiples reptes, els votants europeus s'han allunyat dels partits tradicionals i han donat el seu suport a opcions polítiques partidàries d'un clar trencament amb l'statu quo. En aquest sentit, i tal i com es pronosticava, les anomenades forces 'populistes' i de vocació anti-europeista han obtingut noves cotes de representació. D'altra banda, però, també ho han fet aquells partits que aposten per una Unió Europea federal, més forta, més social i més propera a la ciutadania.

A Catalunya, l'euroescepticisme no ha arrelat, ni entre la població ni els partits i, un cop més, la històrica vocació europea de les catalanes i els catalans s'ha vist reflectida a les urnes, tant pel que fa als alts nivells de participació com al signe europeista de les opcions polítiques escollides. Malgrat tot, la situació política convulsa que estem vivint, juntament amb els reptes ja esmentats, han esperonat certs recels i crítiques envers una Unió Europea cada cop més qüestionada.

Davant el drama a la Mediterrània, o la creixent desigualtat, o el canvi climàtic, està fent

prou la Unió Europea? Davant els retrocessos en l'àmbit dels drets humans i els drets polítics i civils, ha fet prou aquesta Europa referent, bressol dels valors de la dignitat, la llibertat i els drets humans?

Dos escenaris de futur

Si bé euròfils i euroescèptics discrepen en la resposta a aquestes preguntes, en tots els casos, la realitat és tossudament més complexa que les diagnosis més cridaneres. En aquest sentit, i davant d'aquests múltiples reptes, dos futurs alternatius s'obren a la societat europea i la catalana: un en que la Unió Europea és història i és passat, o un altre amb una Unió Europea que s'ha reinventat per esdevenir l'Europa de tots. Tal com han recordat a les urnes, l'opció descartada per ciutadans i ciutadanes és la del club d'estats aferrats a l' statu quo, al *business as usual*.

Al primer escenari, els estats-nació més grans fan i desfan, mentre la resta ens ho mirem des de la grada. És una Europa que segueix operant d'esquena als ciutadans, aprofundint la seva crisi de legitimitat i l'alienació de la població envers un projecte desacreditat.

El segon escenari és el d'una Europa que ha reconegut que els reptes globals ho són també locals i, en conseqüència, abraça una nova governança multinivell en que totes les parts implicades –nacions sense estat, regions, ciutats i macro-regions transfrontereres– són part activa del procés de decisió i implementació de les polítiques públiques que els afecten. Es tracta d'una Europa, en definitiva, en la qual la democràcia participativa va de la mà de la democràcia representativa.

Confrontat a una tria entre una Unió Europea que és passat o bé una que és el futur de tots, el Govern de Catalunya reafirma el seu compromís i la voluntat de contribuir i treballar per a la segona opció: per una Unió Europea que ha de ser el futur, i per fer de Catalunya un dels motors d'aquest canvi. Aquesta voluntat de participació activa en la definició del futur de la UE no és quelcom nou, sinó que s'ha fet visible en els grans episodis de la construcció europea.

Vocació històrica

En aquest sentit, la vocació europeïsta de Catalunya ve de lluny. Així, per exemple, molt abans del restabliment, l'any 1977, de la democràcia a Espanya, nombrosos ajuntaments de Catalunya van aprovar resolucions i declaracions favorables a la incorporació del nostre país a les Comunitats Europees.

Posteriorment, Catalunya va ser part activa en les negociacions per l'accessió d'Espanya a les Comunitats Europees, amb una finalitat doble: d'una banda, defensar els interessos de la societat i l'economia catalanes i, alhora, preparar amb una antelació suficient l'adaptació als efectes de la futura adhesió. D'aquest doble objectiu en varen sorgir el *Llibre Blanc sobre la repercussió a Catalunya de l'adhesió d'Espanya a la CEE* (1982); la creació del "Patronat Català Pro Europa", el 1982, de la mà dels ajuntaments de Barcelona, Girona, Lleida i Tarragona i

les entitats municipalistes de Catalunya, les Cambres de Comerç i les universitats catalanes; i l'establiment d'una delegació d'aquest consorci públic a Brussel·les (1986), precursora de la Delegació del Govern davant la UE, avui adscrita al Departament d'Acció Exterior, Relacions Institucionals i Transparència.

Més enllà d'aquells primers moments marcats per l'esperança i la il·lusió envers el nou projecte, el compromís de la Generalitat de Catalunya envers el procés de construcció europea ha estat també present en els moments difícils.

A principis dels anys 2000, l'experiència fallida del procés d'adopció d'una Constitució Europea obrí una de les crisis institucionals més profundes de la Unió. L'episodi, de causes profundes i diverses, posava de manifest, no obstant, el malestar d'una part important de la població i la classe política envers un projecte que s'havia iniciat des d'una vessant volgudament tecnocràtica però que, amb l'aprovació de l'Acta Única Europea i el Tractat de Maastricht, augmentava exponencialment els seus poders i àmbits d'actuació sense incrementar de manera similar la participació de la ciutadania.

En aquest context, conscients del repte i del sentiment de part de la ciutadania, el Parlament de Catalunya va voler contribuir al debat sobre el projecte constitucional adoptant el 2001 una *Resolució sobre la promoció de la participació del conjunt de la ciutadania catalana en la definició de l'Europa del futur*.

Davant el drama a la Mediterrània, o la creixent desigualtat, o el canvi climàtic, està fent prou la Unió Europea? Davant els retrocessos en l'àmbit dels drets humans i els drets polítics i civils, ha fet prou aquesta Europa referent, bressol dels valors de la dignitat, la llibertat i els drets humans?

D'aquest mandat del Parlament, en va resultar la "Convenció Catalana per al Debat sobre el Futur de la Unió Europea", que, a través del Patronat català Pro Europa, i després de gairebé un any i mig de treball i la participació de més de 300 representants d'entitats socials, econòmiques, de centres acadèmics de recerca i de la societat civil en general, va traslladar les conclusions a la Convenció Europea per al Futur de la UE, encarregada de redactar la proposta de Constitució Europea. Aquestes conclusions reclamaven la politització d'una UE que cada cop tenia més poder de decisió, i un major rol i participació de les regions –amb capacitat legislativa– en el sistema de presa de decisions de la Unió Europea. A més, les conclusions també demanaven l'oficialitat de la llengua catalana, una UE amb un paper clau al món i la inclusió expressa de la Carta de Drets Fonamentals en el futur text constitucional europeu.

Rebutjada la proposta de Constitució Europea als referèndums celebrats a França i els Països Baixos, el juny de 2007 s'endega una nova reforma parcial dels tractats per recollir part de la *non nata* Convenció Europea. També en aquesta ocasió el Govern de Catalunya va voler contribuir-hi i, el juliol de 2007, adoptava un posicionament propi presentat tot seguit

al Govern espanyol. Entre d'altres qüestions, el posicionament del Govern català feia una crida a preservar la importància que objectius, valors i drets fonamentals tenien al text constitucional. Així mateix, el document reclamava respecte a l'autonomia regional i local, com també a la diversitat cultural i lingüística dels pobles d'Europa; que es mantingués el compromís envers la cohesió econòmica, social i territorial; que es respectessin les disposicions sobre democràcia participativa i representativa; i que es conservés l'extensió del principi de subsidiarietat en l'àmbit regional i local.

Demandes vigents

Avui, més d'una dècada després d'aquests episodis crítics pel procés d'integració europea, la perspectiva ens mostra que les senyals d'alerta que ja enviaven els ciutadans i ciutadanes d'Europa en aquells moments no van ser escoltats degudament i que els esforços per renovar la Unió van tenir uns fruits molt limitats. Seguim, com s'ha repetit en múltiples ocasions, amb un "ens polític no polititzat", sensació exacerbada encara més per la gestió feta de la darrera crisi econòmica.

En aquest sentit, si bé s'ha apuntat sovint que la Unió es forja, precisament, a cops de crisi, no sembla que en aquest cas n'hagi sortit reforçada. Ben al contrari, lluny de presentar-se com l'actor que va saber protegir l'anomenat model europeu de protecció social, la ciutadania ha associat la Unió amb la imposició de mesures d'austeritat i receptes economicistes. Davant d'aquesta percepció ciutadana, agreujada per un sentiment de manca d'alternatives reals i capitalitzada pels populismes, han proliferat les veus que, potser partidàries de la reforma en un primer moment, defensen ara una esmena a la totalitat del projecte europeu.

En aquest context de crisi d'identitat i de legitimitat, i coincidint amb el 60è aniversari del Tractat de Roma, els Estats Membres decideixen renovar el compromís envers el procés d'integració europea i iniciar una reflexió sobre una Unió capaç d'abordar els reptes europeus i globals dels propers decennis.

També aquest cop, d'acord amb la vocació històrica europeista de Catalunya, la Generalitat ha volgut impulsar una reflexió pròpia sobre el futur de la UE per contribuir amb una veu catalana al debat en curs. En aquesta ocasió, el Govern, a través del Departament d'Acció Exterior, Relacions Institucionals i Transparència, està definint aquesta visió pròpia a través de l'anomenat Pla Europa.

Aquesta iniciativa neix amb el doble objectiu d'afirmar la presència i influència de Catalunya a Europa i d'involucrar i promoure la participació de la ciutadania al projecte europeu.

El novembre del 2018 es va presentar el Llibre Verd d'aquest Pla Europa, recollint la visió preliminar del Govern sobre els grans debats europeus. La premissa de partida del Govern és la defensa d'una Unió amb els ciutadans al centre de les seves polítiques i promotora dels seus valors fundacionals com a via per assolir una Europa unida en la seva diversitat.

D'acord amb aquesta visió, el procés de definició del Pla Europa s'ha articulats entorn a la participació i la mobilització ciutadana, les converses i el diàleg. En aquest sentit, la presentació del Llibre Verd va obrir la porta a una segona fase: un procés de participació ciutadana i unes jornades de debats per recollir les reaccions de ciutadans, entitats i institucions de la societat civil al posicionament inicial del Govern. Fruit del contrast de les visions del Govern amb les aportacions recollides, actualment s'està culminant l'elaboració d'un Llibre Blanc, que contindrà el conjunt de posicionaments polítics i propostes concretes que guiaran les futures actuacions del Govern de Catalunya davant la Unió Europea.

D'aquests mesos de diàleg i intercanvi d'idees, i de la multitud d'aportacions recollides, és possible identificar, si més no a títol d'exemple, alguns missatges recurrents:

- La **voluntat de Catalunya d'assumir les obligacions i aprofitar les oportunitats** derivades de la pertinença a la UE, garantint l'aplicació del dret de la UE i treballant per incrementar l'atracció i la participació catalana en fons europeus.
- La **voluntat de continuar participant activament en la consolidació de la Unió Europea**, reivindicant el rol de Catalunya en tant que interlocutor de referència en determinats àmbits, participant activament en el sistema de presa de decisions de la UE i incidint en les iniciatives polítiques i legislatives rellevants.
- El moment actual no requereix retocs institucionals o de procediment sinó **visió política**, el trencament amb inèrcies del passat i la presa de decisions que reforcin la Unió Europea i en garanteixin la viabilitat futura.
- Reptes com la gestió de les onades migratòries o de la crisi econòmica i financera posen de manifest la urgència de **dotar a la Unió dels instruments necessaris perquè pugui fer front al grans reptes**.
- L'alça del populisme i de les veus que qüestionen el procés de construcció europea són una crida a **repensar la relació que la Unió Europea vol tenir amb les ciutadanes i els ciutadans**, font última de la seva legitimitat i ingredient imprescindible per la seva supervivència a llarg termini.
- Cal continuar el camí cap a una **unió econòmica, monetària i política**, dotant la Unió dels instruments necessaris per fer front a les crisis sistèmiques, millorant el control democràtic de la seva acció i reforçant el component polític en processos de presa de decisions que reflecteixin la realitat de governança multinivell existent.
- És necessari, també, **reforçar la dimensió social de la Unió Europea**, impulsant l'ocupabilitat -especialment dels col·lectius més vulnerables-, promovent la igualtat d'oportunitats de les dones en tots els àmbits, fomentant una atenció sanitària accessible i de qualitat i millorant la protecció i la inclusió social.
- És urgent **donar un nou impuls a una política de veïnatge transformadora**, refermant el valor central de la Mediterrània, i adoptant un model de veïnatge solidari que reconegui els rol dels actors que, des de tots els nivells, participen en el disseny i la implementació de polítiques.
- Finalment, cal treballar per **una Unió Europea compromesa amb les agendes globals, capaç** de reorientar i d'alinear les seves polítiques i actuacions amb els Objectius de Desenvolupament Sostenible de l'Agenda 2030; **decidida** a liderar, a través de l'exemple i amb la seva acció exterior, a la lluita contra el canvi climàtic; **compromesa** amb la nova agenda urbana i **ferma** en la defensa –dintre i fora de les seves fronteres-

del principi democràtic, dels drets humans, la construcció de la pau i la cooperació al desenvolupament.

Aquests són alguns dels missatges que Catalunya vol fer arribar a Europa per contribuir a la fase actual del procés de construcció europea.

El Govern és conscient que el projecte europeu no és quelcom tancat sinó en constant procés de mutació. Aquesta naturalesa fluida, alhora, presenta riscos i oportunitats: un projecte en construcció pot evolucionar a millor o a pitjor. Pot reforçar-se, enriquir-se i atraure un entusiasme creixent de la població o dissoldre's progressivament i alienar cada cop més sectors de la ciutadania.

Però, tant o més important: a més de riscos i oportunitats, una *UE projecte* comporta, sobretot, responsabilitats. Precisament perquè la fase de disseny no queda mai superada, tothom, des de les institucions als ciutadans i ciutadanes, té (o pot tenir) un rol per contribuir a donar forma a una UE millor. Abdicar d'aquesta responsabilitat –malgrat els reptes i frustracions d'un projecte imperfecte- és cedir als guardians de l'estatus quo i als que busquen el seu progressiu esfondrament.

Aquesta és la convicció que guia el compromís decidit del Govern per no deixar de treballar, de la mà de la ciutadania de Catalunya, per una Unió Europea més eficaç, més social i més compromesa que garanteixi el futur d'un projecte de construcció europea al servei de les persones.

Mireia Borrell Porta

Mireia Borrell Porta és la Secretària d'Acció Exterior i de la Unió Europea al Departament d'Acció Exterior, Relacions Institucionals i Transparència de la Generalitat de Catalunya. És doctora en Economia política europea pel European Institute de la London School of Economics. També és editora i col·laboradora de la revista digital d'afers econòmics i socials *Ekonomicus*. Ha escrit sobre economia social, salut pública, benestar i família i comerç.